

MAGYAROK A SZLOVÁKIAI TÁRSADALMI INNOVÁTOROK TÉRKÉPÉN

LELOVICS ANDREA¹

TÁRSADALMI INNOVÁCIÓK ÉS TÁRSADALMI INNOVÁTOROK

Az elmúlt években a világnak jelentős társadalmi és környezeti kihívásokkal kellett szembenéznie, melyek többsége összefonódik, különböző ágazatokat, államhatárokat és nagyságrendeket átívelve. Világunk mára komplexsége vált globális, regionális, nemzeti, sőt közösségi szinten is. Mindez jelentős kihívásokhoz vezetett abban, hogy milyen módszereket alkalmaznak az egyének, a szervezetek és az intézmények a társadalmi problémák kezelésében. A „társadalmi innováció” kifejezés beépült mindennapi diskurzusunkba annak ellenére, hogy nincs rá általánosan elfogadott definíció (Seelos – Mair 2017). A társadalmi innováció legszélesebb körben idézett meghatározása a következő: „Újszerű megoldás egy társadalmi problémára, amely hatásosabb, hatékonyabb, fenntarthatóbb vagy igazságosabb, mint a meglévő megoldások, és amely által létrehozott érték elsősorban a társadalmat, mint egészet célozza meg, nem magánszemélyeket.” (Phills – Deiglmeier – Miller 2008:39). A társadalmi innovációk olyan gyakorlatok, amelyek elősegítik az egyének vagy csoportok azon képességét, hogy olyan társadalmi szükségleteket vagy szükségletek összességét kezeljék, amelyeket alternatív eszközökkel nem lehetne kielégíteni (Chambon et al. 1982, idézi. Baker – Mehmood 2013). Nyilvánvaló, hogy a társadalmi innováció nem kizárólagos doménje a társadalmon belüli egyetlen csoportnak sem. Ez egy olyan koncepció, amelyet bárki alkalmazhat, függetlenül a származásától vagy a tartózkodási helyétől (Portales 2019). Mindazonáltal kulcsfontosságú elosztatni azt az elképzelést, hogy egyéneket a társadalmi innováció kizárólagos szereplőinek lehet tekinteni és ünnepelni, ahogy Christian Seelos és

¹ Lelovics Andrea, PhD-hallgató, Pozsonyi Közgazdaságtudományi Egyetem Közgazdaságtudományi és Pénzügyi Kar Szociális Fejlődés és Munkaügyi Tanszék.

Johanna Mair (2017) írják. Luis Portales (2019) szerint a társadalmi innováció lényege a különböző szereplők együttműködéséből fakad, amibe Seelos és Mair (2017) beleértette a jövőképet látó vezetők követőit, akikkel együttesen járulnak hozzá az innovációkhoz. Mindazonáltal a társadalmi innovátorok és a jövőbelátó vezetők irányítják a társadalmi innovációs folyamatokat. Megkülönböztető jellemzőik közé tartozik az asszociáció, a kérdezés, a megfigyelés, a kísérletezés és a hálózatépítés képessége (Dyer et al. 2009).

A SZLOVÁKIAI TÁRSADALMI INNOVÁTOROK TÉRKÉPE

A Pontis Alapítvány² az Ashoka nemzetközi szervezettel együttműködve 2022-ben átfogóan feltérképezte a szlovákiai társadalmi innovátorokat, akik a társadalmi problémák megoldására irányuló innovatív megoldások élére álltak. A Pontis Alapítvány a társadalmi innovációt úgy határozza meg,³ mint a civil-, az üzleti- vagy a közsféra által megvalósított, újszerű megoldások megvalósítását, amelyek rendszerszintű változást eredményeznek és pozitív társadalmi hatásuk van. A társadalmi innovációnak ez a felfogása összhangban van az Ashoka⁴ által megfogalmazott definícióval is, amely az egyének fontosságát hangsúlyozza a változások megvalósításában. Az Ashoka küldetése egy olyan környezet kialakítása, amelyben minden egyén rendelkezik azokkal a képességekkel és jogokkal, melyek hozzásegítik megoldások kialakításához társadalmunk jobbá tétele érdekében.

Az adatbázis kialakításának és közzétételének célja egy szilárd, együttműködő és támogató társadalmi innovációs ökoszisztéma létrehozása volt, különböző ágazatokat átölelve (Nadácia Pontis 2022). A Pontis Alapítvány által meghatározott társadalmi innovációk ökoszisztémája a következő szereplőket és szerepköröket foglalja magában: társadalmi innovátorok, a társadalmi innovátorok finanszírozói, a társadalmi innovációk nem pénzügyi támogatói, újságírók, kutatók és a jogalkotásban vagy a közpolitika kialakításában résztvevő aktív szereplők.

² A szerző köszönetet mond a Pontis Alapítványnak, amely e cikk írásához rendelkezésére bocsátotta a Társadalmi Innovátorok Térképének 2022-es, anonimizált belső adatbázisát.

³ <https://www.nadaciapontis.sk/en/our-topics/social-innovations/>

⁴ <http://www.ashoka.org/en-us>

A szlovákiai társadalmi innovációk szereplőinek összegyűjtési módszere

A „hólabda-módszert” alkalmazva a kezdeményezés szisztematikusan bővítette hálózatát és gyűjtötte az adatokat, ezáltal azonosítva a pozitív változásért felelős szereplők széles körét. A feltérképezés azért a hólabda-módszertan alkalmazásával valósult meg, mert társadalmi innovátorok nem szerepelnek hivatalos adatbázisokban, és nem lehetséges megtalálni az összes társadalmi innovátort Szlovákiában.

A kezdeti csoport 21 szereplőből állt, akik egyenként 3-7 olyan személyt jelölhettek meg, akik döntő szerepet játszottak a szlovákiai társadalmi innovációkban. Ezt a 21 személyt a szlovákiai társadalmi innovációk kulcsfontosságú szereplőiként azonosították. A csoport ágazatilag, regionálisan és a tevékenységi területek szempontjából sokszínű volt, tagjai képviselték a civil-, az üzleti- és az állami szektort is, figyelembe véve a nemi diverzitást és a korosztályok széles skálájának bevonását.

Az adatok gyűjtésére 2022. március 28-a és 2022. július 13-a között került sor. A kutatás célja az volt, hogy átfogó adatokat gyűjtsön legalább 250 szlovákiai társadalmi innovátorról. A kezdeti csoportot és a hozzájuk tartozó jelölteket egy átfogó kérdőív kitöltésére kérték fel, amelyet addig használtak, amíg a megcélzott 250 társadalmi innovátor jelölése meg nem valósult. A kérdőív kitöltése 20-23 percet vett igénybe. A 250 hosszú kérdőív beérkezését követően a válaszadókat már egy rövidebb kérdőív kitöltésére kérték fel, amely körülbelül két percig tartott, és nem kért további jelöléseket. Ennek a kérdőívnek a célja az volt, hogy alapvető információkat gyűjtsön be a válaszadóról. A hosszú kérdőívet 296 válaszadó, míg a rövid kérdőívet 165 válaszadó töltötte ki. További 286 válaszadó kapott jelölést, de nem töltött ki kérdőívet.

A szlovákiai társadalmi innovációk szereplőinek jellemzői

Az egy válaszadóra jutó jelölések átlagos száma 4,2 volt, és összesen 1 245 jelölés érkezett. Ezek közül 747 társadalmi innovációs szereplőt azonosítottak. A férfiak és nők száma 58, illetve 41 százalék volt, és a produktív korúak (35-44 évesek) tették ki az összes jelölés 40 százalékát. Ezzel szemben az 55 év feletti válaszadók az összes válaszadó 10 százalékát tették ki, míg a 18 és 24 év közötti válaszadók aránya jelentősen alacsony volt (2 százalék).

Ami a regionális eloszlást illeti, a társadalmi innovátorok többsége a kutatást megelőző három évet főként a Pozsonyi Régióban töltötte (53 százalék), és jelentős a jelenlétük a Kassai Régióban (17 százalék) is. A Nyitrai Régióban volt a legkevesebb társadalmi innovátor (1

százalék), míg 3 százalékuk külföldön tevékenykedett. Ami az ágazatokat illeti, a társadalmi innovátorok 75 százaléka a civil szektorban, 37 százalékuk a közszférában, 27 százalékuk az üzleti életben, 9 százalékuk pedig az oktatásban tevékenykedik.

A szlovákiai társadalmi innovációk szereplőinek kapcsolatai

A kutatás nemcsak az egyes egyéneket ragadta meg, mint a szlovákiai társadalmi innovációk szereplőit, hanem az egymással való kapcsolataikat is. A válaszadókat arra kérték, hogy öt különböző kategóriába sorolják be a jelöltjeikkel való együttműködésüket: 1) az elmúlt 3 évben intenzíven együttműködtünk; 2) rendszeresen cserélünk információt; 3) alkalmi kapcsolatban állunk; 4) találkoztunk, de nem működünk együtt; és 5) nem ismerjük egymást személyesen. Az összegyűjtött adatok elemzése átfedéseket tárt fel a három ágazat között. A civil szektor képviselői az összes jelölés 35 százalékát kapták a közszférából, és 34 százalékát az üzleti szektorból. A többi ágazat közötti keresztjelölések aránya 9-13 százalék között mozog. Figyelemre méltó, hogy a civil szektorból a közszféra képviselőjét jelölő válaszadók 55 százaléka jelezte, hogy az elmúlt három évben széleskörű együttműködést folytattak, míg ez az arány a fordított esetben 38 százalék volt. Arra a kérdésre, hogy mi indokolja az együttműködés hiányát, a válaszadók fele nem adott választ. A kapott válaszok 50 százalékában az időhiányt jelölték meg okként a nem létező együttműködésre.

A Pontis Alapítvány által megvalósított kutatás elsődleges megállapításai és ajánlásai a következők voltak:

- A társadalmi innovációk alulfinanszírozottsága súlyosbítja a megvalósulásuk és fejlődésük útjában álló akadályokat.
- Az ágazatok közötti együttműködés továbbra is viszonylag korlátozott.
- Ösztönözni kell az aktív, vállalkozó szellemű fiatalok hosszú távú bevonását.
- A társadalmi innovátorok kimerülése és kiegészése jelentős probléma.
- A társadalmi innovációk általában még mindig leginkább a civil szektorhoz kapcsolódnak.
- A társadalmi innováció szereplői túl gyakran működnek korosztályi, regionális, ágazati stb. buborékokban.

SZLOVÁKIAI MAGYAROK A TÁRSADALMI INNOVÁTOROK TÉRKÉPÉN

A szlovákiai társadalmi innovátorok első feltérképezésére 2015-ben került sor. A hálózat vizualizációjának nyomtatott változatában a 945 társadalmi innovátor között manuálisan azonosítottam a szlovákiai magyarokat. Hat személyt találtam.

Míg az első kutatásban a magyarok nem kerültek be az kezdeti csoportba, a 2022-es kutatás indító csoportjába két szlovákiai magyart hívtak meg, egyet az üzleti szektorból és egyet a civil szektorból.⁵ A 2022-es hálózatban összesen 14 szlovákiai magyarként azonosított személy van. Mivel a válaszadóktól etnikai vagy nemzeti hovatartozására vonatkozó adatokat nem kérdeztek le, a beazonosításuk manuálisan, a nevek és a hozzájuk kapcsolódó szervezetek ellenőrzésével történt. Ez a megközelítés néhány további személy kizárását eredményezhette, bár kis valószínűséggel. A kezdeti csoport tagjainak kapcsolatait vizsgálva kiderül, hogy az üzleti szektor képviselője nem jelölt további magyarokat, míg a civil szektor képviselője öt magyart jelölt, köztük egy szabadfoglalkozásút, egyet a közszférából és három egyént a civil szférából. Ez az öt személy további négy új szlovákiai magyart jelölt meg, kettőt a civil szektorból, egy szabadfoglalkozásút és egyet, aki az „egyéb” kategóriát jelölte meg a foglalkozás kapcsán. E négy személy közül három aktív újságíró volt. A kezdeti csoport két tagján kívül három magyart kizárólag szlovák személyek jelöltek. Közülük kettő a közszférában dolgozik, egy pedig civil tevékenységet folytat. Végezetül pedig három szlovákiai magyart azonosítottunk, akik megjelentek a 2015-ös és 2022-es térképen egyaránt.

A TÁRSADALMI INNOVÁTOROK FÖLDRAJZI ELOSZLÁSA

Az 1. ábrán a társadalmi innovátorok hálózatának földrajzi eloszlását ábrázoljuk a magyar nemzetiségű lakosok százalékarányos eloszlásával összevetve az egyes járásokban.⁶ A térképen a centroidok a járásokat jelölik,⁷ és minden egyes centroid a térképen szereplő összes olyan társadalmi innovátort szimbolizálja, akik a kutatást megelőző három évben az adott járásban éltek. A társadalmi innovátorok térképén szereplő szlovákiai magyarok többsége Nyugat-Szlovákiában tevékenykedik, és túlnyomórészt egymással, és sokkal kevésbé

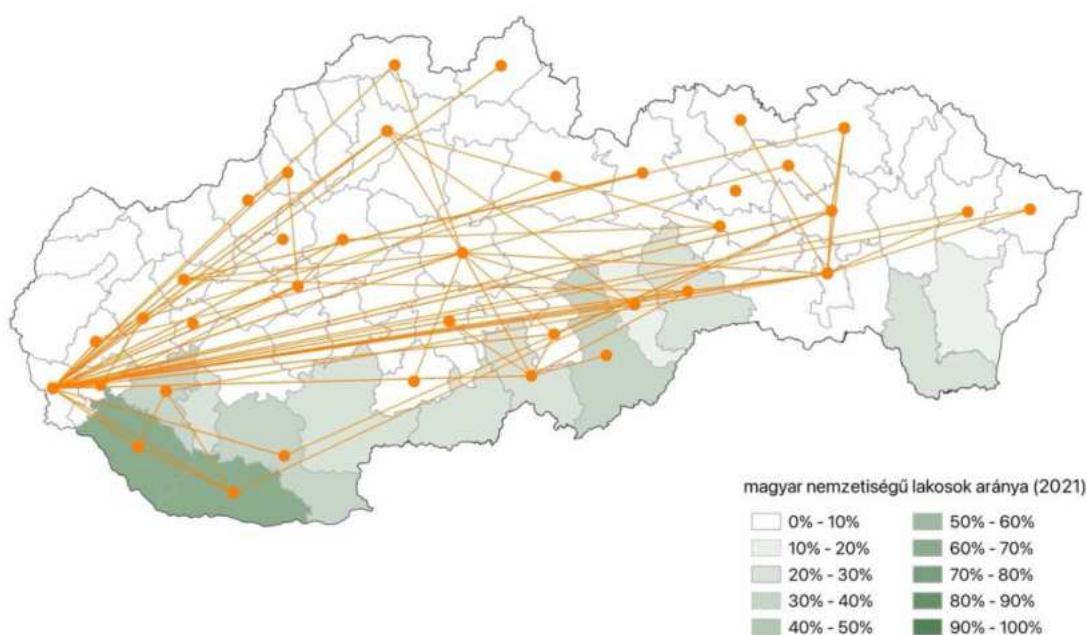
⁵ A civil szektor képviselője a cikk a szerzője volt.

⁶ <https://www.scitanie.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/struktura-obyvatelstva-podla-narodnosti/SR/SK0/OB>

⁷ A térkép kialakításához a Pontis Alapítvány által biztosított anonimizált adatbázissal dolgoztunk. A társadalmi innovátor földrajzi elhelyezkedését ebben az adatbázisban csak járási szinten adták meg.

más régiókból származó innovátorokkal állnak kapcsolatban. Ezzel szemben Kelet-Szlovákia egyáltalán nem képviselteti magát. Annak ellenére, hogy a térkép mutat magyarok lakta járásokban társadalmi innovátorokat Közép-Szlovákiában is, az adatbázisból tudjuk, hogy ők főleg szlovákok.

1. ábra. A társadalmi innovátorok földrajzi hálózata Szlovákiában

Forrás: Pontis Alapítvány adatgyűjtése alapján.

ÖSSZEGZŐ GONDOLATOK

Szlovákiának jelentős kihívást jelent az erősödő elvándorlás, mivel fiatalok és középkorúak egyaránt fontolgatják az ország elhagyását. Ez a jelenség – az olyan kulcsfontosságú ágazatokban, mint az oktatás és az egészségügy – a felmerülő rendszerszintű problémákra vezethető vissza, amelyek mind a fiatalabb, mind az idősebb generációkra hátrányosan hatnak. Égető szükség van új megoldásokra a széles körű és mély társadalmi problémák

kezeléséhez, és e megoldásoknak a társadalom különböző csoportjaiból és régióiból kell származniuk.

Széleskörű tapasztalatok azt mutatják, hogy a különböző háttérrel rendelkező egyének, köztük az önkéntesek, a finanszírozók és a szakemberek is hozzájárulhatnak a társadalmi problémák megoldásának ötleteléséhez, megfogalmazásához, kísérleti jellegű megvalósításához és rendszerszintű skálázásához. A Társadalmi Innovátorok Térképének egyik jelentős erőssége, hogy olyan személyeket mutat be, akik aktívan hozzájárultak a szlovákiai társadalom jobbá tételéhez, és ezáltal katalizátorként szolgálnak mások motiválásához.

A társadalmi problémákban rejlő bonyolultságok az egyéni képességeken túlmutató, együttműködésen alapuló megközelítést tesznek szükségessé. A siker ezért a hálózatok létrehozásán és a különböző régiókon, ágazatokon és nyelvi határokon átnyúló együttműködések kialakításán múlik. A térkép tehát nem csak adattárolóként, hanem a kapcsolatok, hálózatok, partnerségek és együttműködések kialakításának csomópontjaként is működik.

Az a tény, hogy az összesen 747 azonosított társadalmi innovátor közül mindössze 14 magyar nemzetiségű, jelentős eltérést mutat az azonosított szám adatok és a dél-szlovákiai, magyarok lakta területek helyzete között, ahol a magyar közösség számos tagja vezet társadalmi innovációkat és vesz részt bennük. Ezeknek az egyéneknek a térképen való hiánya egy másik lehetséges problémára utal: nevezetesen arra, hogy szlovák társaik nem tudnak a létezésükről (ami valószínűleg fordítva is igaz). Ennek alapján az feltételezhető, hogy különálló társadalmi szférákban – buborékokban – élnek, miközben hasonló kihívásokkal küzdenek, és potenciálisan azonos vagy nagyon hasonló megoldásokon dolgoznak. Egy olyan korban, amikor az együttműködés szükségességét széles körben hangsúlyozzák, ez sajnálatos helyzetet teremt társadalmunkban.

Remélhetőleg a Társadalmi Innovátorok Térképének készítői a jelenlegi visszajelzéseket is figyelembe veszik, ahogyan azt a 2015-ös első térkép bemutatását követően tették. Azt követően a kezdeti csoportot szlovákiai magyarokkal egészítették ki. Ideális esetben a térkép következő iterációjában a szlovákiai magyarok hangsúlyosabb képviselője lenne a cél. Ez jelentős előrelépést jelentene a hiteles együttműködés irányába, amely egymás létezésének felfedezésén, valamint munkájának és eredményeinek elismerésén alapul.

IRODALOM

Seelos, Christian – Mair, Johanna (2017): *Innovation and Scaling for Impact. How Effective Social Enterprises Do It*. Stanford: Stanford Business Books.

Phills, James A. – Deiglmeier, Kriss – Miller, Dale T. (2008): Rediscovering Social Innovation. *Stanford Social Innovation Review*, 6(4) pp. 34-43.

Portales, Luis (2019): *Social Innovation and Social Entrepreneurship. Fundamentals, Concepts, and Tools*. Cham: Palgrave Macmillan.

Dyer, Jeff – Gregersen, Hal – Christensen, Clayton M. (2009): The Innovator's DNA. Five "discovery skills" separate true innovators from the rest of us. *Harvard Business Review*, 53(12) pp. 60-67.

Chambon, Jean-Loius – David, Alix – Devevey, Jean-Marie (1982): *Les innovations sociales*. Paris: Presses universitaires de France.

Baker, Susan – Mehmood, Abid (2013): Social innovation and the governance of sustainable places. *Local Environment*, 20(3), 321-334. DOI: <https://doi.org/10.1080/13549839.2013.842964>

Egyéb források

Nadácia Pontis. (2022): Mapa sociálnych inovátorov. From Analýza trendov a bariér pre rozvoj sociálnych inovácií na Slovensku: <https://www.nadaciapontis.sk/projekty/mapa-socialnych-inovatorov/mapa-socialnych-inovatorov-analyza/>